

FOOD SECURITY: GLOBAL AND NATIONAL PROBLEMS

**VI INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL
CONFERENCE**

**OCTOBER 14-15, 2024,
SAMARKAND**

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

HARVARD
MEDICAL SCHOOL

ПОЛИТЕХ
Санкт-Петербургский
политехнический университет
Петра Великого

АЛТАЙСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ

Бишкекский государственный
УНИВЕРСИТЕТ

OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI: GLOBAL VA MILLIY MUAMMOLAR

**VI xalqaro miqyosidagi ilmiy-amaliy anjuman
ilmiy ishlari to'plami
(14-15-oktyabr, 2024-yil, Samarqand)**

ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ: ГЛОБАЛЬНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ

**Сборник научных трудов
VI Международная научно-практическая конференция
(14-15 октября 2024 г., г. Самарканд)**

**FOOD SAFETY:
GLOBAL AND NATIONAL PROBLEMS
Abstracts of VI International scientific-practical
conference
(October 14-15, 2024, Samarkand)**

Самарканд-2024

Oziq-ovqat xavfsizligi: Global va milliy muammolar. // VI xalqaro miqyosidagi ilmiy-amaliy anjuman ilmiy ishlari to‘plami. – Samarqand. SamDU, 2024. -902 b.

Ilmiy-amaliy anjuman an’anaviy tarzda Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti, BMT ning Oziq-ovqat va qishloq xo‘jaligi tashkiloti (FAO)ning O‘zbekistondagi vakolatxonasi bilan hamkorlikda o‘tkazilib kelinmoqda.

Ilmiy-amaliy anjuman turli mamlakatlar olimlari o‘rtasida ilmiy aloqalarni o‘rnatishga, ilmiy yutuqlarni muhokama qilish, amaliyotga joriy etish va oziq-ovqat xavfsizligi sohasidagi keyingi izlanishlar uchun zamonaviy istiqbolli yo‘nalishlarni hamkorlikda belgilashga bag‘ishlanadi.

Научно-практическая конференция традиционно проводится в сотрудничестве с Самаркандским государственным университетом имени Ш. Рашидова, Продовольственной и сельскохозяйственной организацией Объединенных Наций (FAO) в Узбекистане.

Научно-практическая конференция посвящена установлению научных контактов между учеными разных стран, обсуждению научных достижений, реализации и практическому выявлению современных перспективных направлений дальнейших исследований в области продовольственной безопасности.

The scientific and practical conference is traditionally held in cooperation with Sh. Rashidov Samarkand State University, the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) in Uzbekistan.

The scientific and practical conference is dedicated to establishing scientific contacts between scientists from different countries, discussing scientific achievements, implementing and practically identifying modern promising areas for further research in the field of food security.

TASHKILIY QO'MITA

Rais: prof. R.Xalmuradov (O'zbekiston)

Rais o'rinbosarlari:

prof. A.R. Axatov (O'zbekiston)

prof. S.X.O'roqov (O'zbekiston)

akad. B.Zaripov (O'zbekiston)

Sh.Umarov (O'zbekiston)

A'zolar: akad. Q.Davranov (O'zbekiston), akad. R.Z.Sabirov, prof. A.Ahatov (O'zbekiston), prof. T.Rajabov (O'zbekiston), prof. E.Gurman (AQSh), prof. R.Kushak (AQSh), prof. A.Mushtaq (Pokiston), prof. Sh.Xudoyberdiyev (Germaniya), prof. R.V.Yakovlev (Rossiya), dots. Ye.A.Litvinova (Rossiya), prof. M.Zafar (Pokiston), prof. M.Ishmuratova (Rossiya), dots. M.Nosirov (O'zbekiston)

DASTURIY QO'MITA

Rais: prof. S.X. O'roqov (O'zbekiston)

Rais o'rinbosari: akad. B.Zaripov (O'zbekiston)

Kotiba: N.B.Rahmatova (O'zbekiston)

A'zolar: prof. E.Gurman (AQSh), prof. Sh.Xudoyberdiyev (Germaniya), dots. Ye.A.Litvinova (Rossiya), dots. S. Tillayev (O'zbekiston), dots. M.Kuziyev (O'zbekiston), prof. A.Jabborov (O'zbekiston), dots. X. Jalov (O'zbekiston), prof. A.Sanaqulov (O'zbekiston), dots. F. Ruziyev (O'zbekiston), dots. A.Xujanov (O'zbekiston), o'qit. D. Haydarov (O'zbekiston), PhD. R. Hamzayev (O'zbekiston), dots. M. Hasanov (O'zbekiston), ass. N. Hasanov (O'zbekiston), dots. B. Shukurov (O'zbekiston)

ILMIY-AMALIY ANJUMAN KOTIBIYATI

dots. B.Bozorov (O'zbekiston)

dots. M.Hasanov (O'zbekiston)

dots. A.Xujanov (O'zbekiston)

PhD. R.Hamzayev (O'zbekiston)

ass. N.Hasanov (O'zbekiston)

PhD. S.Ernazarova (O'zbekiston)

ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ КОМИТЕТ

Председатель: проф. Р.Халмурадов (Узбекистан)

Заместители Председателя:

проф. А.Р. Ахатов (Узбекистан)

проф. С.Х.Уроков (Узбекистан)

Акад. Б.Зарипов (Узбекистан)

Ш.Умаров (Узбекистан)

Члены оргкомитета: проф. К.Давранов (Узбекистан), Акад. Р.З.Сабилов, (Узбекистан), проф. А.Ахатов (Узбекистан), проф. Т.Раджабов (Узбекистан), проф. Э.Гурман (США), проф. Р.Кушак (США), проф. А.Муштак (Пакистан) проф. Ш.Худайбердиев (Германия), проф. Р.Яковлев (Россия), доц.Е.А.Литвинова (Россия), проф. М.Зафар (Пакистан), проф. М.Ишмуратова (Россия), доц. М.Носиров (Узбекистан)

ПРОГРАММНЫЙ КОМИТЕТ

Председатель: проф. С.Х. Уроков (Узбекистан)

Заместитель председателя: академик Б.Зарипов (Узбекистан)

Секретарь:Н.Б.Рахматова (Узбекистан)

Члены программный комитета: проф. Е.Гурман (США), проф. Ш.Худайбердиев (Германия), доц. Е.А.Литвинова (Россия), доц. С. Тиллаев (Узбекистан), доц. М.Кузиев (Узбекистан), проф. А.Жабборов (Узбекистан), доц. Х. Жалов (Узбекистан), проф. А.Санакулов (Узбекистан), доц. Ф. Рузиев (Узбекистан), доц. А.Хужанов (Узбекистан), асс. Д. Хайдаров (Узбекистан), PhD. Хамзаев (Узбекистан), доц. М. Хасанов (Узбекистан), асс. Н. Хасанов (Узбекистан), доц. Б. Шукуров (Узбекистан)

СЕКРЕТАРИАТ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ

доц. Б.Бозоров (Узбекистан)

доц. М.Хасанов (Узбекистан)

доц. А.Хужанов (Узбекистан)

PhD. Р.Хамзаев (Узбекистан)

асс. Н.Хасанов (Узбекистан)

PhD. С.Ерназарова (Узбекистан)

ORGANISING COMMITTEE

Chairman: prof. R. Khalmuradov (Uzbekistan)

Vice Chairs:

prof. A.R. Akhatov (Uzbekistan)

prof. S.X. Urokov (Uzbekistan)

akad. B.Zaripov (Uzbekistan)

Sh.Umarov (Uzbekistan)

Members of the organizing committee: akad. Q.Davranov (Uzbekistan), akad. R.Z.Sabirov, prof. A.Ahatov (Uzbekistan), prof. T.Rajabov (Uzbekistan), prof. E.Gurman (USA), prof. R.Kushak (USA), prof. A.Mushtaq (Pakistan), prof. Sh.Xudoyberdiyev (Germaniya), prof. R.V.Yakovlev (Russia), dots. Ye.A.Litvinova (Russia), prof. M.Zafar (Pakistan), prof. M.Ishmuratova (Russia), dots. M.Nosirov (Uzbekistan)

PROGRAM COMMITTEE

Chairman: prof. S. Urakov (Uzbekistan)

Vice-chairman: Acad. B.Zaripov (Uzbekistan)

Members of the program committee: prof. E.Gurman (USA), prof. Sh.Xudoyberdiyev (Germany), dots. Ye.A.Litvinova (Russia), dots. S. Tillayev (Uzbekistan), dots. M.Kuziyev (Uzbekistan), prof. A.Jabborov (Uzbekistan), dots. X. Jalov (Uzbekistan), prof. A.Sanaqulov (Uzbekistan), dots. F. Ruziyev (Uzbekistan), dots. A.Xujanov (Uzbekistan), o`qit. D. Haydarov (Uzbekistan), PhD. R. Hamzayev (Uzbekistan), dots. M. Hasanov (Uzbekistan), ass. N. Hasanov (Uzbekistan), dots. B. Shukurov (Uzbekistan)

SECRETARIAT OF THE SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

Associate Professor. B.Bozorov (Uzbekistan)

Associate Professor. M.Hasanov (Uzbekistan)

Associate Professor. A.Xujanov (Uzbekistan)

PhD. R.Hamzayev (Uzbekistan)

ass. N.Hasanov (Uzbekistan)

PhD. S.Ernazarova (Uzbekistan)

Shuni tan olish kerakki, mamlakatlarimiz qishloq xo‘jaligi va oziq-ovqat mahsulotlarining yirik ishlab chiqaruvchilari, eksport va import qiluvchilari bo‘lishiga qaramasdan, ShHT maydonchasida oziq-ovqat xavfsizligi masalalari bo‘yicha hali jiddiy hamjihatlikni yo‘lga qo‘ya olmadik.

Davlatlarimiz salohiyati ichki bozorlarni boshqoli ekinlar, chorvachilik va meva-sabzavot mahsulotlari, asosiy oziq-ovqat turlari hamda zarur o‘g‘itlar bilan muntazam ta‘minlash imkonini beradi. Bundan tashqari, biz ushbu muammoni global darajada hal qilishga hissa qo‘shishimiz kerak.

Shu munosabat bilan Oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlashning umumiy tamoyillari va yondashuvlarini ishlab chiqish zarur, deb hisoblaymiz. Ushbu hujjatda mavjud normativ-huquqiy bazani yaqinlashtirish, birgalikda tadqiqotlar o‘tkazish va yangiliklarni joriy etish bo‘yicha aniq chora-tadbirlarni nazarda tutish muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, qishloq xo‘jaligi ekinlarini yetishtirish va qayta ishlash dasturlariga, to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘zaro ta‘minotning muvofiqlashtirilgan sxemalarini shakllantirishga, yuqori sifatli va arzon oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish uchun samarali logistika, "yashil" va ekspress-yo‘laklarni tashkil etishga jiddiy e‘tibor qaratish lozim.

Ushbu hayotiy masalalarni keng muhokama qilish maqsadida kelgusi yili Oziq-ovqat xavfsizligi bo‘yicha xalqaro konferensiya o‘tkazishni taklif etamiz.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Shanxay Hamkorlik Tashkilotiga a‘zo davlatlar rahbarlari kengashining majlisidagi nutqidan (2022-yil 16-sentyabr)

Abduazimova M.A., Abdullayeva N.Q. ZOMIN DAVLAT QO'RIQXONASIDA UCHRAYDIGAN QAYIN (<i>Betula</i>) TURLARINING BIOEKOLOGIYASI	79
Azizov B.G., Jo'raev D.T., Abdumajidov J. BAHORGI YUMSHOQ BUG'DOY NAV VA TIZMALARNINIG BIOMETRIK KO'RSATKICHLARI VA MAHSULDORLIGI	81
Aminjonov A.A. YAYLOVLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING HOZIRGI KUNDAGI AHAMIYATI	83
Abdullaev O.U., Xalikov K.M., Safin M.G., Sattarova X.G., Tolibova Sh.E. SAMARQAND VILOYATI MAKTAB O'QUVCHILARI ORASIDA TARQALGAN ICHAK PROTOZOALARNING TUR TARKIBI BO'YICHA TAHLILI	85
Bazarbayeva K.S. BALIQ PARAZITLARI VA ULARNING TURLARI.	86
Baltabayev A.S., Arslonova M. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI AGROTSENOZLARIDA VA TABIIY EKOTIZIMLARDA UCHRAYDIGAN ENTOMOFAG SO'QIR (<i>HEMIPTERA</i>) QANDALALARI BA'ZI TURLARINING QISQACHA TAVSIFI	89
Duysengaliev E.S., Juginisov T.I. QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI ELLIKQAL'A TUMANI TUMANI UZUN SHOXLI QO'NG'IZLARINING <i>XYLOTRECHUS</i> (<i>TURANOCLYTUS</i>) <i>ASELLUS</i> (THIEME, 1881) (<i>COLEOPTERA: CERAMBYCIDAE</i>) YANGI TOPILMALARI	93
Doniyorov B.N., Ametov Ya.I. BUXORO VOHASIDAGI YO'L, YO'L ATROFIDA UCHROVCHI QUSHLAR VA ULARNING SISTEMATIK RO'YXATI HAMDA UCHRASH HOLATI	95
Dadaxo'jayev H.T., Rasulov M.B., Allanazarova L.R., Rasulov M.B. ZIG'IR (<i>LINUM USITATISSIMUM</i> L.) NAV VA NAMUNALARINING MOYDORLIGI VA ULARNING OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI O'RNI	99
Davronqulova F., Abdirasulov F. <i>SOLENANTHUS TURKESTANICUS</i> (REGEL & SMIRN.) KUSN NING AYRIM XUSUSIYATLARI	101
Eshnazarov K., Saydullayev T.S. SURXONDARYO VILOYATIDA CHAYONLARNING (<i>SCORPIONES</i>) TARQALISHI VA KO'PAYTIRISH	103
Eshmamatov A.I., Xamzayev R.A. O'RTA ZARAFSHON VOHASI BEDA AGROTSENOZLARI KARABIDOFAUNASI	107
Jo'rayeva O.X., O'ralova S.Sh. DORIVOR O'SIMLIKLARDAN BIOLOGIK FAOL MODDALAR SIFATIDA FOYDALANISH	109
Jo'rayeva O.X., Ashurova D.A. HAYVONOT DUNYOSINI MUHOFAZA QILISH	111
Kadirova Z.A., Tashmukhamedova Sh.S., Radjabov T.T. NUTRITIONAL SIGNIFICANCE OF THE FRUIT OF THE MEDICINAL PLANT <i>PHYSALIS ALKEKENGII</i>	112
Karimkulov A.T. MOLGUZAR TOG' TIZMASI ENDEMIK QURUQLIK MOLLYUSKALARINING FAUNASI VA EKOLOGIYASI	114
Mamashayeva Sh.R. AFRIKA TARIG'INING FIZIOLOGIYASI VA AGROTEXNOLOGIYASI	116
Masharipov A.A. RESURS TEJAMKOR AGROTEXNOLOGIYALARNING KUZGI BUG'DOYNING O'SISHI VA RIVOJLANISHIGA TA'SIRI	117
Matmuratova G.B. GULXAYRI (<i>ALTHAEA</i>) NING DORIVORLIK XUSUSIYATLARI	119
Mamashukurov A.U., Jabborov A.R., Fundukchiev S.E. FARG'ONA VODIYSI SUN'YIY SUV HAVZALARIDA TURKISTON OQ LAYLAKLARI TOMONIDAN BALIQCHILIK MAHSULOTLARINING ZARARLANISHI	120
Meyliyev A.X., Mamashayeva Sh.R. AFRIKA TARIG'INING ZARARKUNANDALARINI O'RGANISH.	122
Muminov D.Y., Khaydarov Kh.Q. WATER-SOLUBLE VITAMINS IN <i>ASPLENIUM CETERACH</i> L. AND <i>CYSTOPTERIS FRAGILIS</i> (L) BERNH.	124
Mo'minov B.A., Qodirova G.V. ANDIJON VILOYATIDA TARQALGAN IKKIQANOTLI (<i>DIPTERA</i>) QON SO'RUVCHI HASHAROTLARGA OID	125
Nasimova Z.H. LILIYALARNING PIYOZBOSHLARDAGI MAYDA PIYOZCHLAR ORQALI KO'PAYTIRISH	127
Najimov A.U., Rustamjonova N.T. O'ZBEKISTON FLORASIDAGI ZIRAVOR HAMDA DORIVOR O'SIMLIKLARNING XUSUSIYATLARI. ULARNING INSON ORGANIZIMIGA TA'SIRI	128
Najimov A.U., Xakimbekova M.O. O'ZBEKISTON O'SIMLIKLAR DUNYOSINI MUHOFAZA QILISH VA ULARDAN OQILONA FOYDALANISH	130

3. E.S. Duysengaliyev, T.I. Juginisov, Qoraqalpog'istonda yangi invaziv tur Coleoptera, Cerambycidae Aedesthes sarta (Solsky, 1871) muylovdor qong'izining bioekologiyasi // Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi. - 2024. - №6/1. - c. 53-56.

4. Khan, Sajad Ahmad; Bhatia, Sanjay; Tripathi, Narinder (2013). "Entomological investigation on Aedesthes sarta (Solsky), a major pest on walnut trees (Juglans regia L.) in Kashmir valley" (PDF). *Journal of Academia and Industrial Research*. 2 (6): 325–330.

5. Barsevskis A. et al. 2015. Cerambycidae of the World: <http://cerambycidae.org/>[4]

BUXORO VOHASIDAGI YO'L, YO'L ATROFIDA UCHROVCHI QUSHLAR VA ULARNING SISTEMATIK RO'YXATI HAMDA UCHRASH HOLATI

¹ Doniyorov B.N., ² Ametov Ya.I.

¹Buxoro davlat universiteti, Buxoro, b.n.doniyorov13051984@mail.ru; ²Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti, Nukus, raf_78@inbox.ru

Annotatsiya. Maqolada Buxoro vohasi agrotsenozlaridagi yo'l, yo'l atrofida uchrovchi qushlar va ularning sistematik ro'yxati hamda uchrash holatiga doir ma'lumotlar berilgan.

Tayanch so'zlar: Buxoro, voha, agrotsenoz, qush, sistematika, atrof-muhit muhofazasi.

Аннотация. В статье представлена информация о тропе в агроценозах Бухарского оазиса, птицах, встречающихся вокруг дороги, и их систематическом списке, а также о статусе встреч.

Ключевые слова: Бухара, оазис, агроценоз, птица, систематика, охрана окружающей среды.

Annotation. The article provides information on the road in Bukhara Oasis agrosenoses, the birds that occur around the road and their systematic list, as well as the state of occurrence.

Key words: Bukhara, oasis, agrosenosis, bird, systematics, environmental protection.

Mamlakatimiz qushlari ko'p yillardan beri o'rganib kelinayotgan bo'lsada, voha qushlarini o'rganish bo'yicha olib borilgan ornitologik tadqiqotlarni to'kis deb bo'lmaydi. Qolaversa demografik yuksalish, aholi ehtiyojlarini qondirish uchun tabiiy landshaftlarni antropogen landshaftlarga o'zgartirish, ekologik suksessiyalar, global isish, cho'llashish, suvning davriy aylanishidagi o'zgarishlar, qishloq xo'jaligi ekinlari parazitlarining progressiv moslashib borayotganligi sababli vohadagi ekinzorlar maydonlari, ekin turlari o'zgarib turishi, zamonaviy qishloq xo'jaligi texnikalarining kirib kelishi bilan tabaqalashgan yo'llarning vujudga kelishi kuzatilmoqda. Bunday o'zgarishlarning Buxoro vohasi biologik xilma-xilligiga, xususan qushlariga ta'sir etayotganligini bugungi kunda tadqiq qilishga ehtiyoj bor. Buning ustiga vohadagi yo'l va yo'l atrofi qushlari maxsus o'rganilmagan.

Biologik xilma-xillikni muhim tarkibiy qismi hisoblangan qushlar olami tur tarkibini, tarqalishini, kelib-ketish maqomini, ekologiyasini, muammoli turlar sonini boshqarish va ulardan foydalanish chora-tadbirlarini aniqlash dolzarbdir.

Buxoro vohasidagi yo'l, yo'l atrofida uchrovchi qushlarni o'rganish bo'yicha tadqiqot ishlariga doir materiallarning asosiy qismi 2006-2024-yillarda Buxoro shahri, Jondor, Buxoro va Vobkent tumanlari, qisman Romitan, Kogon, Shofirkon, G'ijduvon tumanlari paxta, beda, poliz va donli ekinlar ekilgan dalalari, bog'lar, uzumzorlar hamda suvliklar va ularning atrofidagi yo'llardan mavjud fasllarda to'plandi. Dala ishlari 810 kun, kuzatuv uzunligi 4634,82 km masofaga, sarflangan vaqt 1094,3 soat vaqtni tashkil etdi. Shundan piyoda 463 kun 2649,286 km masofani 625,05 soatda, velosipedda 231 kun 1321,782 km masofani 312,25 soatda, mashinada 116 kun 663,752 km masofani 157,0 soatda amalga oshirildi.

Ishni bajarishda, statsionar kuzatishlarni amalga oshirishda ornitologik, ekologik usullardan foydalanilgan

Mamlakatimiz tabiiy va madaniy landshaftlarida birgina qushlarning 19 turkum, 61 oilaga mansub 460 turi uchrashi manbalardan ma'lum [3]. Buxoro vohasi agrotsenozlarida 16 turkum 47 oilaga mansub 211 tur qushlar uchraydi [1, 2, 4, 5, 6, 7]. Shundan 11 turkum-68,8 foiz 35 oila-74,5 foizga mansub 92 tur-43,6 foiz qush vohadagi yo'l va yo'l atrofida uchrab, hududning davomli taraqqiyotiga, oziq zanjirida ishtirok qiladi. Trofik daraja sifatida donxo'r qushlardan dala chumchuq, uy chumchuq, musicha, ko'k kaplar, qumri, oddiy g'urrak, so'firo'rg'ay yo'l, yo'l atrofida to'kilgan turli donlar bilan oziqlansa, mayna, zag'izg'on, go'ng qarg'a, oddiy zog'cha, niqobli va oq jiblabonlar, qishloq qaldirg'ochi, oddiy chug'urchuq, soz bo'ktargisi, cho'l sog'i, boyo'g'li kabi qushlar organik qoldiqlar, umurtqasizlar bilan oziqlanish va uya materialini tashishda uchraydi va tabiiy sanitarlik vazifasini bajaradi. Ba'zan ushbu turlardan *Columba livia*, *Streptopelia decaocto*, *Streptopelia senegalensis*, *Galerida cristata*, *Sturnus roseus*, *Acridotheres tristis* kabi qushlarning o'zi turli texnikalar bilan to'qnashib, bioshkastlanishga sabab ham bo'ladi. Bundan tashqari *Ablepharus deserti*, *Eremias velox*, *Platycephalus karelini*, *Natrix tessellata*, *Bufotes perrini*, *Eremias intermedia*, *Trapelus sanguinolentus*, *Teratoscincus scincus*, *Eremias grammica*, *Elaphe dione*, *Hemiechinus auritus*, *Spermophilopsis leptodactylus*, *Paraechinus hypomelas*, *Meriones meridianus*, *Vulpes vulpes* kabi sudralib-yuruvchi va sutemizuvchilar oziqlanish, yo'lni kesib o'tish va boshqa hayotiy jaraonlarini o'tashda bioshkastlanish qurboni bo'lib, yo'l, yo'l atrofida hosil bo'lgan o'lik organik modda sifatida *Sircus cyaneus*, *Circus aeruginosus*, *Bubo bubo*, *Otus brucei*, *Athene noctua*, *Acridotheres tristis*, *Pica pica*, *Corvus monedula*, *Corvus frugilegus*, *Corvus cornix* kabi qushlarning yo'lda uchrash ehtimolligini oshiradi. Quyidagi 1-jadvalda yo'l va yo'l atrofida uchrovchi qushlar sistematik ro'yxati va uchrash holati berilgan.

1-jadval

Yo'l va yo'l atrofida uchrovchi qushlar sistematik ro'yxati va uchrash holati

T/r	Turkum, oila va turlarning lotincha-o'zbekcha nomlari	Uchrash holati
FALCONIFORMES-LOCHINSIMONLAR		
ACCIPITRIDAE-QARCHIG'AYLAR		
1	<i>Circus aeruginosus</i> -Soz bo'ktargisi	R
2	<i>Accipiter badius</i> -Toshqirg'iy	BM
3	<i>Buteo rufinus</i> -Sariq sor	M
FALCONIDAE-LOCHINLAR		
4	<i>Falco subbuteo</i> -Jig'oltoy	BM
5	<i>Falco naumanni</i> -Dasht miqqiysi, Kuyka	BM
6	<i>Falco tinnunculus</i> -Miqqiy	R
GALLIFORMES-TOVUQSIMONLAR		
PHASIANIDAE-QIRG'OVULLAR		
7	<i>Phasianus colchicus</i> -Qirg'ovul	R
GRUIFORMES-TURNASIMONLAR		
RALLIDAE-SUVMOSHAKLAR		
8	<i>Gallinula chloropus</i> -Suv tovug'i	R
OTIDIDAE-TUVALOQLAR		
9	<i>Chlamydotis macqueenii</i> -Yo'rg'a tuvaloq	M
CHARADRIIFORMES-RJANKASIMONLAR		
BURHINIDAE-YILQICHILAR		
10	<i>Burhinus oedicnemus</i> -Yilqichi	M
CHARADRIIDAE-RJANKALAR		
11	<i>Vanellus vanellus</i> -Qizqush	BM
RECURVIROSTRIDAE-BIGIZTUMSHUQLAR		
12	<i>Himantopus himantopus</i> -Qiziloq	R
SCOLOPACIDAE-LOYXO'RAKLAR		
13	<i>Tringa ochropus</i> -Qoraqanot balchiqchi	M
GLAREOLIDAE-JIQTOQLAR		
14	<i>Glareola pratincola</i> -Jiqtoq, O'tloq jiqtog'i, Bo'z jiqtoq	BM
LARIDAE-BALIQCHILAR		

15	<i>Larus ridibundus</i> -Ko'l baliqchisi	MW
COLUMBIFORMES-KAPTARSIMONLAR		
COLUMBIDAE-KAPTARLAR		
16	<i>Columba palumbus</i> -Gov kaptar	M
17	<i>Columba livia</i> -Ko'k kaptar	R
18	<i>Streptopelia decaocto</i> -Qumri	R
19	<i>Streptopelia turtur</i> -Oddiy g'urrak	BM
20	<i>Streptopelia senegalensis</i> -Musicha	R
CUCULIFORMES-KAKKUSIMONLAR		
CUCULIDAE-KAKKULAR		
21	<i>Cuculus canorus</i> -Oddiy kakku	BM
STRIGIFORMES-YAPALOQQUSHSIMONLAR		
STRIGIDAE-YAPALOQQUSHLAR		
22	<i>Bubo bubo</i> -Ukki	R
23	<i>Otus brucei</i> -Cho'l sog'i	BM
24	<i>Athene noctua</i> -Boyo'g'li	R
APODIFORMES-UZUNQANOTLAR		
APODIDAE-UZUNQANOTLAR		
25	<i>Apus apus</i> -Qora uzunqanot	BM
CORACIIFORMES-KO'KQARG'ASIMONLAR		
CORACIIDAE-KO'KQARG'ALAR		
26	<i>Coracias garrulus</i> -Ko'k qarg'a	BM
ALCEDINIDAE-KO'KTARG'OQLAR		
27	<i>Alcedo atthis</i> -Ko'ktarg'oq	R
MEROPIDAE-KURKUNAKLAR		
28	<i>Merops apiaster</i> -Tilla rang kurkunak	BM
29	<i>Merops persicus</i> -Ko'k kurkunak	BM
UPUPIFORMES-SASSIQPOPISHAKSIMONLAR		
UPUPIDAE-SASSIQPOPISHAKLAR		
30	<i>Upupa epops</i> -Sassiq popishak	BM
PASSERIFORMES-CHUMCHUQSIMONLAR		
HIRUNDINIDAE-QALDIRG'OCHLAR		
31	<i>Riparia riparia</i> -Qirg'oq qaldirg'ochi	BM
32	<i>Hirundo rustica</i> -Qishloq qaldirg'ochi	BM
33	<i>Hirundo daurica</i> -Tuya qaldirg'och	BM
ALAUDIDAE-SO'FITO'RG'AYLAR		
34	<i>Galerida cristata</i> -So'fito'rg'ay	R
35	<i>Alauda arvensis</i> -Dala to'rg'ayi	MW
MOTACILLIDAE-JIBLAJIBONLAR		
36	<i>Motacilla flava</i> -Sariq jibljajibon	M
37	<i>Motacilla feldegg</i> -Qoraboshli jibljajibon	BM
38	<i>Motacilla lutea</i> -Sariq peshonali jibljajibon	M
39	<i>Motacilla citreola</i> -Sariqboshli jibljajibon	M
40	<i>Motacilla alba</i> -Oq jibljajibon	BM
41	<i>Motacilla personata</i> -Niqobli jibljajibon	BM
LANIIDAE-QARQUNOQLAR		
42	<i>Lanius collurio</i> -Olato'g'onoq	M
43	<i>Lanius isabellinus</i> -Qashqar qarqunog'i	M
44	<i>Lanius phoenicuroides</i> -Turkiston qarqunog'i	M
45	<i>Lanius schach</i> -Uzun dumli qarqunog'	BM
46	<i>Lanius minor</i> -Qora peshonali qarqunog'	BM
47	<i>Lanius excubitor</i> -Bo'z qarqunog', katta yoki kulrang qarqunog'	MW
ORIOLIDAE-ZARG'ALDOQLAR		
48	<i>Oriolus oriolus</i> -Zarg'aldoq	BM

STURNIDAE-CHUG'URCHUQLAR		
49	<i>Sturnus vulgaris</i> -Oddiy chug'urchuq	R
50	<i>Sturnus vulgaris poltaratskyi</i> -Sibir oddiy chug'urchug'i	MW
51	<i>Sturnus roseus</i> -Ola chug'urchuq	M
52	<i>Acridotheres tristis</i> -Mayna	R
CORVIDAE-QARG'ALAR		
53	<i>Pica pica</i> -Zag'izg'on	R
54	<i>Podoces panderi</i> -Xo'ja savdogar	R
55	<i>Corvus monedula</i> -Zag'cha	R
56	<i>Corvus frugilegus</i> -Go'ng qarg'a	R
57	<i>Corvus cornix</i> -Ola qarg'a	MW
BOMBYCILLIDAE-SVIRISTELLAR		
58	<i>Bombycilla garrulus</i> -Sviristel	V
SYLVIIDAE-MOYQUTLAR		
59	<i>Acrocephalus scirpaceus</i> -Qamishzor to'qay chumchug'i	BM
60	<i>Acrocephalus arundinaceus</i> -Qorayaloqsimon, Shaq-shaq to'qaychumchuq	BM
61	<i>Hippolais rama</i> -Janub kurgalagi	BM
62	<i>Sylvia borin</i> -Bog' moyquti	M
63	<i>Phylloscopus inornatus</i> -Penochka-zarnichka	BM
MUSCICAPIDAE-PASHSHAXO'RLAR		
64	<i>Muscicapa striata</i> -Kulrang pashshaxo'r	M
TURDIDAE-SHAQSHAQLAR		
65	<i>Saxicola maurus</i> -Qoraboshli sirchumchuq	M
66	<i>Saxicola caprata</i> -Qora sirchumchuq	BM
67	<i>Cercotrichas galactotes</i> -To'qay bulbuli	BM
68	<i>Phoenicurus ochruros</i> -Qora qizilquyruq	M
69	<i>Erithacus rubecula</i> -Zaryanka	M
70	<i>Luscinia megarhynchos</i> -Janub bulbuli	BM
71	<i>Luscinia svecica</i> -Varakushka	M
72	<i>Turdus atrogularis</i> -Qoratomq qorayaloq	M
73	<i>Turdus merula</i> -Qora shaqshaq	MW
74	<i>Turdus viscivorus</i> -Bo'z shaqshaq	M
PARADOXORNITHIDAE-YO'G'ONTUMSHUQ CHITTAKLAR		
75	<i>Panurus biarmicus</i> -Mo'yodor, Mo'ylabdor chittak	BM
PARIDAE- CHITTAKJAP		
76	<i>Remiz pendulinus</i> -Inuya	BM
77	<i>Remiz coronatus</i> -Qorabosh vahmaqush	BM
78	<i>Parus bokharensis</i> -Buxoro chittagi	R
PASSERIDAE-CHUMCHUQLAR		
79	<i>Passer domesticus</i> -Uy chumchug'i	BM
80	<i>Passer indicus</i> -Hind chumchug'i	M
81	<i>Passer hispaniolensis</i> -Qorato'sh chumchuq, Ispan chumchug'i	M
82	<i>Passer montanus</i> -Dala chumchug'i	R
FRINGILLIDAE-VYUROKLAR		
83	<i>Fringilla coelebs</i> -Qizilto'sh	MW
84	<i>Fringilla montifringilla</i> -Yurok	MW
85	<i>Chloris chloris</i> -Ko'k chumchuq	MW
86	<i>Spinus spinus</i> -Chij	MW
87	<i>Carduelis carduelis</i> -Qorabosh sa'va	MW
88	<i>Carduelis caniceps</i> -Bo'zbosh sa'va	M
89	<i>Rhodospiza obsoleta</i> -Cho'l vyurogi	M
90	<i>Carpodacus erythrinus</i> -Oddiy qizilbosh chumchuq	M
EMBERIZIDAE-DEHQONCHUMCHUQLAR		

91	<i>Emberiza bruniceps</i> -Sariq dehqonchumchug'i	M
92	<i>Emberiza schoeniclus</i> -To'qay dehqonchumchug'i	BM

Izoh: R-o'troq, BM-uchib o'tuvchi-uyalovchi, MW-qishlovchi, M-uchib o'tuvchi, V-tasodifan uchib keluvchi.

Uchrash holatiga ko'ra 92 turdan 20 tur-21,7 foizi o'troq, 34 tur-36,9 foizi uchib o'tuvchi-uyalovchi, 11 tur-12,0 foizi qishlovchi, 26 tur-28,3 foizi uchib o'tuvchi, 1 tur-1,1 foizi tasodifan uchib keluvchi. Lochinsimonlar turkumi, Lochinlar oilasi *Falco naumanni*-Dasht miqqiysi, Tovuqsimonlar turkumi, Qirg'ovullar oilasi *Phasianus colchicus*-Qirg'ovul, Turnasimonlar turkumi, Tuvaloqlar oilasi *Chlamydotis macqueenii*-Yo'rg'a tuvaloq, Kaptarsimonlar turkumi, Kaptarlar oilasi *Streptopelia turtur*-Oddiy g'urrak turlari mamlakatimiz "Qizil kitobi" sahifalaridan o'rin olgan. Bu mamlakatimizda muhofaza qilinayotgan 52 turdagi qushlarning 7,7 foizini tashkil qiladi.

Yo'l va yo'l atrofida uchrashda oila va tur soni ko'pligi bo'yicha Chumchuqsimonlar turkumi 16 oila-45,7 %, 62 tur-67,4 %, Rjankasimonlar turkumi 6 oila-17,1 %, 6 tur-6,5 % bilan ustunlik qiladi. Sassiqpishaksimonlar, Uzunqanotlar, Kakkusimonlar turkumlari bir oila va bir tur bilan uchrashi ma'lum bo'ldi. Chumchuqsimonlar turkumining Shaqshaqlar oilasi 10 tur-10,9 % bilan yetakchilik qildi.

Adabiyotlar:

1. Бақоев С.Б., Дониёров Б.Н. Бухоро воҳасида қишлоқ қалдирғочи (*Hirundo rustica rustica* L.) нинг биологияси // Хоразм маъмун академияси ахборотномаси. - Хива, 2020. № 1. -Б. 25-29.
2. Дониёров Б.Н., Аметов Я.И. Бухоро воҳаси буғдой далаларида учровчи қушларнинг систематик рўйхати ва учраш ҳолатига доир маълумотлар // Fizikaviy va kolloid kimyo fanlarining fundamental va amaliy muammolari hamda ularning innovatsion yechimlari Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari to'plami. – Namangan, 2024. – B. 1528-1531.
3. Митропольский О.В., Митропольский М.Г. Список птиц Узбекистана. – Ташкент, 2009. 18 с.
4. Doniyorov B.N., Ametov Ya.I. Buxoro vohasi paxta dalalarida uchrovchi qushlar sistematik ro'yxati va uchrash holatiga doir ma'lumotlar // "Házirgi zaman ilimi hám bilimlendiriwiniń áhmiyetli mashqalaları" atamasındaǵı xalıqaralıq ilimiy-ámelıy konferenciya materialları toplamı. - Nókis, 2023. - B. 54-56.
5. Doniyorov B.N., Ametov Ya.I. Buxoro vohasi agrotsenozlarida uya quruvchi qushlar sistematik ro'yxati va uchrash holatiga doir ma'lumotlar // Educational Research in Universal Sciences, 2 (18), 2023. - B. 261-268.
6. Doniyorov B.N., Ametov Ya.I. Buxoro vohasida Kaptarsimonlarning biologiyasi va ekologik xususiyatlari // Research and education, Volume 2 Issue 12, 2023. – B. 112-121.
7. Doniyorov B.N., Ametov Ya.I. Information on the nesting of *Lanius schach* Linnaeus, 1758 in the Bukhara oasis // Science and Education in Karakalpakstan. – Nukus, 2023. № 4/2. – P. 30-33.

ZIG'IR (*LINUM USITATISSIMUM* L.) NAV VA NAMUNALARINING MOYDORLIGI VA ULARNING OZIQTIRILISH XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI O'RNI

Dadaxo'jayev H.T., ¹Rasulov M.B., Allanazarova L.R., ²Rasulov M.B.

O'simliklar genetik resurslari ilmiy tadqiqot instituti, O'GRITI.

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'simliklar genetik resurslari ilmiy tadqiqot instituti Milliy genbankida saqlanayotgan dunyoning turli mintaqalaridan keltirilgan zig'ir (*Linum usitatissimum* L.) ning nav va namunalari urug'larining moydorlik ko'rsatkichini o'rganish bo'yicha tadqiqot natijalari keltirilgan. Bunga ko'ra, yuqori moydorlikka ega K-39, K-181, K-250, K-40, K-44 namunalari kelgusida